

ALP 2164
Larch.

LIETUVOS
NACIONALINĖ
M. NAŠVYDO
BIBLIOTeka

mpkslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1984
KOVO MĖN. 17 d. / MARCH 17, 1984
PART TWO - Nr. 55(11)

Šiame numeryje:

- Vingiuotas realybės vaizdavimo kelias.
- Kai kurie istorijos rašymo suvaržymai Lietuvoje.
- Dail. Albinas Elskus apie vitražo meną.
- Laiškas iš Europos.
- Šventieji ir mūsų laikai (3).
- Anatolijaus Kairio eilėraštis.
- Hamlet - Gertrūdos - Ofelijos trikampis - laiškas iš Kanados Londono.
- Fotografinis menas.
- Solistė Linda Marcinkutė Chicagoje.
- Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Vingiuotas realybės vaizdavimo kelias

Kaip muzikoj, dėl kurios mūsųose yra įvairių nuomonių, taip ir literatūroje nuo 19-to šimtmečio pradžios žvelgdami matome lietuvių bei populiarių pasaulinių kūrėjų. Bet rašto menas per tą laikotarpį buvo daug vingiuotesnis, kaip kad norėtusi galvoti, ir reikėtų literatūros kelią retkarčiais bent trumpai apžvelgti. Literatūros katalas Vakaruose buvo karštas, aiškus, retkarčiais išsėdėjęs, kaip paviršius mums žinomas ir kitas nepopuliaras manieras. Pasirinkimas mums tarp jų yra platus.

Kaip ir muzikai, literatūrai buvo nelengva išsivaduoti iš romantizmo. Pradėta mažiau rašyti apie romantines iliuzijas ir gamtos grožį, matant pasaulyje blogi ekonomines, socialines įtampas industrinėje visuomenėje. Gamta pamažu tapo tik metafora, ne teikianti jokių humanitarinių iliuzijų. Iš gamtinio optimizmo pereita į kritiškąjį realizmą. Kūrėjas nėjo su daugumos romantiniais įsitikinimais, ir literatūra pasidarė realistišne ir siek tiek idomešne, lyg su užtaisytais šoviniais.

reportažu — dviejų priešingų tikslų rašymo būdas. Aprašinėjant jį įvykius atsitikimus su datom, vietovių vardais (Truman Capote), ir skaitytojai tai buvo stipri atrakcija. Juk tai paimita ne iš asmeniškos patirties, bet įvykusio atsitikimo tiesos! Taip buvo tikrai įvykę!

Gi tikros psichinės tiesos ieškojo kiti rašytojai, susibūrę net į septynias sroves, bendrai vadinamas ekspresionizmu. Kaip religijoj, taip ir poezijoje atsirado simbolių ieškojimas (Baudelaire, Yeats). Imagistai liejo eilėmis savo jausinį pasaulį, domėjosi daugiau bendru, perspektyviniu vaizdu, negu objektais ar idėjom ir tikėjo, kad faktai baigiasi ir dingsta jausinėje patirtyje. Dingo įvykių chronologiskumas, atsirado tarp savęs nesurišti vaizdai (T. S. Eliot).

Surrealistams neracionalumas tapo kūrybine jėga. Dadaistai grovė meninius, socialinius, etinius ir logikos standartus, tikėdamiesi išreikšti savo dienų absurdiškumą. Realybę rėšo su sapnų ir haliucinacijų būkle. Beprasmiskumas, keista gramatika ir „automatiškas“ rašymas jiems atrodė geresnis, nes kontroliuojamas raštas yra klaidingas ir nefunkingas psichiniam pergyvenimui.

Taip atsirado „išpažinčių“ tomų su trauma dėl „palaidotos“ vaikystės, „gydomojo“ išraiška su meniška kontrole, absurdo menas, rodantis, kad mūsų kalba yra netinkama individualybei išreikšti. Tik daiktai ir žmogaus veiksmas ir verti aprašymo (Beckett, Pinter). Realizmas tampa keistu žaidimu su neaiškiomis taisyklėmis, vedantis į tylą ir veiksmą be dialogo.

Populiariausiu turbūt tapo impresionizmas, aprašymas patirtį ir stebintis pasauli. Juslinės impresijos tapo tiesioginės ir gan tikslios. Idėjos — blankios, arba komplikutos impresijų kombinacijos. Priešus arčiau tiesos, aprašymas tapo lyg vertingėmis. Atrasta buvo realybės iliuzija, suderinus materialinio pasaulio aprašymą su šio pasaulio itaka individui. Romanas pasidarė gal mažiau tikslus, nes impresionistas iš jo išėmė „tiksluosius“ žodžius, bet, impresionistiškai blaškydamasis, pridėjo daugiau negu buvo išėmęs. Jis rašė tarsi romane pats dalyvaudė, bet visko (kaip realistai) nematė. Juk taip ir yra gyvenime! Dingo aiški klasikinė intriga ir tikslūs įvykių

Kai kurie istorijos rašymo suvaržymai Lietuvoje

KESTUTIS K. GIRNIUS

Lietuviai kitaminciai dažnai yra teigę, kad istorijos rašymas bei mokymas Lietuvoje yra neobjektyvus ir iškreiptas, tarnaujantis valdžios propagandos siekiams. Sovietiniai istorikai ir propagandistai dažnai kaltinami dvejojai nusižengia istorijos tiesai. Pirmu atveju, jie sąmoningai klastoja kai kuriuos faktus, sumenkina jų reikšmę ar visi nutyli tas sudėtingo reiškinio dalis, kurios nesuderinamos su partijos palaimintais praeities aiškinimais. Akivaizdžiausia šios rūšies klastotė liečia 1940 metų įvykius, kai Lietuvos okupacija aiškinama kaip padarinys vidaus revoliucijos, kurioje Raudonosios Armijos įžygiavimas ir Maskvos ultimatumas turėjo tik mažą vaidmenį. Antrasis Lietuvos istorijos iškraipymo būdas — visai ar kaip galima daugiau nutylėti ištisus laikotarpius ar istorijos sritis, kurių tyrimo rezultatai galėtų sukelti vadinamąsias nacionalistines nuotaikas, arba kurie nėra lengvai įspraudžiami į marksizmo-leninizmo rėmus. Antai, palyginti mažai rašoma apie Lietuvos didįjį kunigaikštystę, religijos vaidmenį tautos gyvenime, nepriklausomybės laikotarpio laimėjimus. Kodėl, kelis kartus klausė pagrindžio spauda, visa Tarybų Sąjunga šventė Aleksandro Nevskio pergalę prieš vokiečius, o nutylimas Durbės mūšis, per kurį žuvo 150 vokiečių riterių, palyginant su dvidešimt kritusių kovoje su Nevskiu? Kritikuojami valdžios bandymai paversti Lietuvos istoriją kompartijos ir jos ideologinių pirmtakų kronika. Prisimintina ir tai, kad partija turi lemiama balsą, nustatant ką universitetuose dėstyti bei ką skelbti akademiniame spaudoje. Tad ji gali priversti istorikus nagrinėti tik tuos laikotarpius ar klausimus, kurių viešas išskilimas tarnauja partijos interesams, ar kurie lengviau suderinami su partinėmis dogmomis.

Kad pagrindžio spaudos skundai apie kai kurių laikotarpių faktišką nutylėjimą nėra be pagrindo, paaiškėja, peržiūrėjus istorijos mokslų kandidatų disertacijas nuo 1971 metų iki 1981 metų. Kandidatinių disertacijų temos yra svarbus mokslo būklės rodiklis, nurodantis

Darius Lapinskas-Kazio Bradano kazimierinės operos „Dux Magnus“ dekoracijų eskizas scenai prie Vilniaus katedros. Dail. Ada Korsakaitė.

Sutkuvienė. Operos premjerinai spektakliai bus operos „Dux Magnus“ dekoracijų eskizas scenai prie Vilniaus katedros. Dail. Ada Korsakaitė.

kuriuos klausimais domisi jaunesnieji istorikai, ir taip pat kurie klausimai bus ateiityje nagrinėjami. Be to, kadangi partija turi nemažą vaidmenį, nustatant kiek studentų galės stoti į aspirantūrą ir kurioje srityje, kandidatinių disertacijų iš dalies atskleidžia partijos nusistatymą kai kuriais Lietuvos istorijos klausimais. Per minėtą dešimtmetį buvo parašyta devyniasdešimt kandidatinių disertacijų, iš kurių septynios nagrinėja tarybų valdžios laikotarpį. Disertacijų temų vienašališkumas dar akivaizdesnis, jas padalijus į dvi dalis, būtent į tas, kurios nagrinėja kompartijos veiklą ar tarybinės valdžios metus, ir tas, kurios neličia komunizmo. 65 kandidatinių disertacijų mažiau ar daugiau skirtos kompartijos veiklai, o tik 18, tai yra mažiau negu ketvirtadalis, gvildena nekomunistinę Lietuvos istoriją. O juk Lietuvos vardas šaltiniuose egzistuoja daugiau kaip 900 metų, o Lietuvos kompartija vos 65 metus.

Pastaroju metu net stiprėja polinkis Lietuvos istoriją paversti partijos veiklos aprašymu. Tad nuo 1977 iki 1981 metų buvo apgintos 34 istorijos kandidatų disertacijos, iš kurių tik šešios nagrinėjo su komunizmu nesusietas temas, o dvidešimt aštuonios aptarė kompartijos ar giminingų organizacijų veiklą. Kas šiuolaikinėje Lietuvoje laikoma istorijos mokslu, sprendina iš sarašo kandidatinių disertacijų, apgintų 1981 metais. Išvardysime visas septynias: „Lietuvos KP veikla, organizuojant miesto paramą kaimui išsivysčiusio socializmo metais (1959-1970)“, „Klasių kova ir komunistų partijos veikla 1919 m. rugpjūčio — 1920 m. laikotarpiu“, „Lietuvos TSR vietinės spaudos raida brandaus

socializmo sąlygomis“, „Vilniaus universiteto akademinio jaunimo dalyvavimas revoliuciniame judėjime 1919-1939 m.“, „Lietuvių šiuolaikinė dvasinė kultūra: (Etnosociologinio Lietuvos TSR kaimo gyventojų tyrimų duomenys)“, „Lietuvos KP kova prieš skaldytojišką klerikalių organizacijų veiklą už darbininkų klases vienybę (1919-1926)“, „Lietuvos KP veikla plėtojant pramonės darbininkų gamybinį aktyvumą (1958-1961 m.)“.

Polinkis Lietuvos istoriją suvesti į pastarųjų dešimtmečių įvykius vis stiprėja. Antai, trečioje respublikinėje jaunųjų istorikų konferencijoje, kuri įvyko 1980 m. gegužės mėnesį, buvo priimta rezoliucija, nustatanti už dvejų metų įvyksiančios konferencijos pranešimų tematiką. Rezoliucijoje pažymėta:

Konferencijos pranešimų tematika turėtų atspindėti svarbiausias respublikos jaunųjų istorikų tyrimų kryptis, apimančias visus lietuvių tautos istorinės raidos etapus ir aktualias problemas, pirmiausia Lietuvos ekonominius ir kultūrinius ryšius su kitomis TSRS tautomis įvairiais istorijos laikotarpiais, aktyviau įsijungiantį į kovą su buržuazine ideologija ir buržuazinės istoriografijos falsifikacijomis. Ypatina dėmesį skirti socializmo ir komunizmo kūrimo Tarybų Lietuvoje klausimams.

Tad yra užuomina apie reikala nagrinėti visus istorijos etapus, bet labai aiškiai pabrėžiamas reikalas pagrindinį dėmesį skirti nūdienams klausimams.

Lietuvos jaunųjų istorikų respublikinių konferencijų raida irgi parodo politinio elemento pabrėžimo didėjimą. Pirmoji konferencija, įvykusi 1976 metais, nebuvo skirta kokios nors ypatingos tematikos nagrinėjimui. Tačiau atrodė, kad partijos viršūnės nutarė, kad negalima praleisti šitokios progos pagerinti jaunųjų mokslininkų ideologinį auklėjimą. Vėlesnės konferencijos buvo rengiamos, siekiant pabrėžti

komunistų vaidmenį. Antai, antroji respublikinė jaunųjų istorikų konferencija, įvykusi 1978 metais, buvo skirta Tarybų valdžios įkūrimo Lietuvoje, Lietuvos komunistų partijos bei visasąjunginio Komjaunimo organizacijos įsteigimo šešiasdešimtiesiems metinėms. Trečioji konferencija buvo skirta Tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje keturiasdešimtmečiui pažymėti, o ketvirtoji — TSRS įsteigimo šešiasdešimtiesiems metinėms. Ne visi pranešimai, net ne dauguma jų, svarstė problemas, susietas su konferencijų pagrindinėmis temomis. Tačiau visų šitokių tarybinių ir partinių švenčių minėjimas suteikia konferencijoms politinį atspalvį ir dalyviams dar kartą primena, kokiais istorijos klausimais domisi partija, ir kokių nagrinėjimas laimės partijos malone. O ne tik kapitalistinių, bet ir tariamai socialistinių šalių, gyventojai puikiausiai žino, kokie poelgiai tarnauja savų interesų įgyvendinimui.

Aukšti partijos pareigūnai nuolat pabrėžia, kad istorija ir kiti visuomeniniai mokslai turi svarbų ideologinį vaidmenį. Bene vienas akivaizdžiausių pavyzdžių, kaip partija gali smulkmeniškai nurodinėti istorikams ir kitiems mokslininkams, ką jie turėtų tyrinėti, yra Lietuvos CK sveikinimas Lietuvos TSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos penktajam suvažiavimui 1977 m. balandžio 5 d. Partija jau kurį laiką domisi kraštotyrininkų draugijos veikla. Mat, draugijai priklauso daugiau negu šešiasdešimt tūkstančių kraštotyros ir istorijos žinovų bei mėgėjų, susibūrusių į daugiau negu tris tūkstančius pirminių padalinių. Kraštotyros draugijos nariai renka istorinę, etnografinę ir archeologinę medžiagą apie įvairias Lietuvos vietas. Septintojo dešimtmečio pabaigoje ir aštuntojo pradžioje kai kurie kraštotyrininkai pradėjo domėtis lietuvių padėtimi Baltijos regione, Lietuvos partizanų kovomis, Lietuvos feodalinę praeitį, valstiečių išnaudojimu, net pagonybės atgyvenomis. Tuo metu partija paėmė reikalus į savo rankas, suėmė ir nuteisė kalėti kelis studentus. Tačiau partija ir toliau rūpinasi, kad kraštotyrininkai vykdytų jos nurodymus, nepasiduotų susižavėjimui Lietuvos nekomunistine praeitimi. Savo sveikinime Kraštotyros draugijos suvažiavimui CK gana kategoriškai nurodė kas darytina:

(Kraštotyrininkai turės) tėti ieškojimus ir kaupti medžiagą apie revoliucinį judėjimą ir jo dalyvius, apie pilietinio ir Didžiojo Tėvynės karų kovotojus, apie tarybinių žmonių pasiekimus, vykdančius liaudies ūkio planus ir socialistinius įsipareigojimus. Reikia dar labiau išplėsti tiriamąjį darbą ir kaupti medžiagą apie šiuolaikinį išvystyto socializmo laikotarpį: geriau fiksuoti ekonomikos, kultūros, mokslo pasiekimus, aprašinėti ir propaguoti naujas, tarybinės darbo ir buitės tradicijas, socialistinį gyvenimo būdą.

Tad nėra abejonės, kad (Nukelta į 4 psl.)

metai	iki 1918 m.	1918 - 1940				iš viso
		susietas su komunistu	nesusietas su komunistu	po 1940 m.	archeologija etnografija	
1971	4	0	3	7	1	15
1972	1	0	3	5	1	10
1973	3	2	1	7	1	14
1974	2	0	0	5	0	7
1975	0	0	4	2	2	8
1976	nėra duomenų šioms metams					
1977	1	0	2	5	0	8
1978	2	0	1	4	0	7
1979	2	0	1	4	1	8
1980	1	0	1	4	0	6
1981	0	0	3	3	1	7
1971-81	16	2	19	46	7	90

Šaltiniai: Lietuvos istorijos metraščiai nuo 1972 iki 1981.

Albinas Elskus apie vitražo meną

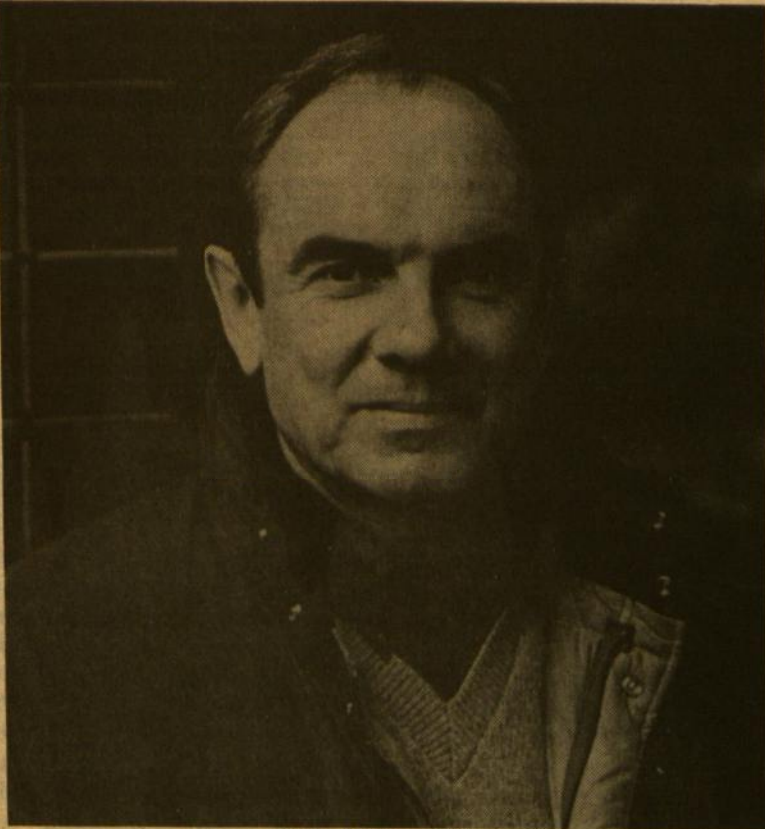
Dailininkas Albinas Elskus, gimęs 1926 m. Kaune, yra baigęs Freiburgo Meno mokyklą ir 1949–1952 m. dirbęs vitražų studijoje Chicagoje. Nuo 1953 m. jis gyvena ir dirba New Yorke kaip vitražistas, dėstytojas ir rašytojas amerikiečių meno publikacijose.

Savo darbus yra eksponavęs daugelyje parodų, tarp jų — Washington Irving galerijoje, New Yorke, Vatikano muziejuje, Renwick galerijoje, Smithsonian Institution, Washington, net Aliaskoje — Visual Arts Center of Alaska, Anchorage mieste. Vitražus yra sukūręs daugeliui įvairių konfesijų bažnyčių ir viešų pastatų, pvz. Amerikos katalikų tautinei Nekalto Prasidėjimo šventovei Washington, Rockefeller universitetui New Yorke.

Šių metų kovo mėn. 23 d. dail. Albinas Elskus atvyksta į Chiagą — ateitininkų sendraugį Chicago skyrusiu ruošiamoj vakaronėj Jaunimo centro kavinėje kovo mėn. 23 d. 7:30 v.v. jis skaitys paskaitą apie vitražo meną, iliustruodamas ją skaidėmis, ir taipgi supažindins klausytojus su savo paties kūryba šioje meno srityje. Kreipimės į dail. Albiną Elską, prašydami skaitytojus supažindinti su vitražo meno raida nuo viduramžių iki šių laikų ir atskleisti jo paties kūrybines prielaidas. Dailininkui Albinui Elskui maloniai sutikus, čia spausdiname jo komentarus apie vitražo meną.

Vitražas bažnytniame mene pasirodė tik 10–11 šimtmečių. Gotinė architektūra, išplitusi viduramžiuose, pasižymėjo katedrų statymu. Aukštos lubos, didžiuliai langai sudarė idealią vietą vitražams — spalvotų stiklų paveikslams, kurie ne tik žėrėjo lyg brangūs akmenys, bet taip pat galėjo liudyti žiūrovui Aukščiausiojo galybę, nupasakoti šventųjų gyvenimo įvykius, vaizduoti dangų ir pragarą.

Spalvotas stiklas, apviesintas saulės spindulių, nušviečia katedros erdvę nepaprastai intensyviai. Spalvų luitai nudažo sienas ir žiūrovus. Viduramžių žmogus matė vitražo Dievo valią ir būdavo giliai paveiktas. Įvairios teorijos stengiasi parodyti, kad mėlynos spalvos liudijo dangų ir išganymą, o raudonos — žemę ir pasmerkimą; daug kitų spalvų taip pat turėjusios atskirą paskirtį. Man atrodo, tai yra perdėtas entuziazmas vitražų mistikai išaiškinti. Pažvelgę į kitus viduramžių menus, pvz. rankraščių iliustracijas, rasime tas patias spal-

Dail. Albinas Elskus

vas ir tą patį piešinį. Dekoratyvus — dviejų matmenų piešinys, vyraujantis tais laikais, atliktas dideliu masteliu, suteikė vitražui monumentalumą ir stiprų ryšį su supančia architektūra. Pati medžiaga — stiklas atliko tris funkcijas: praleido šviesą, apsaugojo bažnyčią nuo oro pasikeitimų ir puošė spalvų gamomis šiaip gana pilką mūrų interjerą. Dienos šviesa, besikeisdamas nuo ankstyvo ryto iki vėlaus vakaro, keitė vitražų spalvas ir tuo pačiu atmosferą katedros ar bažnyčios viduje. Nei gobelenai, nei mozaikos to negalėjo atlikti.

Modernioji architektūra, kaip ir kitos modernaus meno šakos, ieško naujų formų ir išraiškos būdų. Bažnytninis menas, ilgai sekęs senas tradicijas, buvo paskatintas popiežiaus Jono XXIII prabilti gyvenamų dienų kalba ir išraiška. Prancūzijoje dar prieš II Vatikano suvažiavimą dviasiskiai angažavo to meto modernaus meno dailininkus bažnyčių puošimui, norėdami suartinti tikinčiųjų su gyvenimo eiga. Pokarinė jauniesioji karta, mačiusi ir studijavusi meno eigą, ieškojo jai atspindžio bažnytniame mene. Ikono grafija ir interpretacija su ryškiais ekspresionizmo bruožais, gana stipri po Antrojo pasaulinio karo, užleido vietą abstraktiniam menui, kur in-

terpretacija yra paliekama žiūrovui. Negalima būtų tvirtinti, kad abstraktus menas atliepė visiems žmonių norams, bet jis atpalaidavo dailininką ir žiūrovą nuo vienos krypties galvojimo.

Be abejo, bažnytninis menas nori pasiekti žmogaus dvasinę pusę ir ryšys tarp liturgijos ir estetikos yra reikalingas. Kokioms formoms šis siekis pasireikš moderniame mene, yra sunku nuspėti, bet ligšioliniai darbai rodo ieškojimą naujų išraiškos būdų ir koncepcijų. Individualaus dailininko talentas, originali kompozicija, piešinio ir spalvų sprendimas bei netradicinis medžiagų pasirinkimas yra neabejotini naujų idėjų požymiai.

Technikiniai atradimai paveikė ir vitražus. Plastikinis cementas ir daugybė medžiagų sujungiančių klijų, vartojamų statyboje ir stiklo gamyboje, rado vietos ir vitražo. Storojo stiklo vitražai yra galbūt dažniausiai matomas naujos technikos padarinys. Stiklo klijavimas prie stiklo yra rečiau pasitaikantis metodas, bet jis randa vis daugiau pripažinimo jaunųjų vitražistų tarpe.

Šiais laikais didžiausias pasikeitimas vitražų mene matomas jo paskirtyje. Iki 16 šimtmečio vitražasėjo ranka rankon su kitais menais. Bažnyčia iki to laiko buvo pa-

grindinė meno rėmėja visose srityse, tačiau palaipsniui jos patriarchinė įtaka pradėjo mažėti. Turtininkai ir monarchai išliko kaip mecenatai ir meno kūrinių kolekcionieriai. Vaizduojamasis menas darėsi mažiau religinis ir daugiau humanistinis. Viduramžių vitražas neatitiko klasicizmo stilių nei atmosferą. Dabartiniai laikai pasižymi galerijų ir muziejų augimu bei bendru publikos polinkiu į tokį meną, kuris reaguoja į įvairiausius žmogiškos patirties aspektus. Vitražas pateko į galerijas, vėl atgaudamas reikšmės, kaip meno forma su atgijusia stiprybe ir žadanti atidaryti duris į naujas erdves. Šitokie vitražai nėra religiniai, bet jie atspindi meninio intereso tokių dailininkų, kurie yra paveikti stiklo, kaip naujai atrastos medžiagos, pasiduoodamos jų kūrybinėms idėjoms. Šiuo atveju dailininko tikslas ir priėjimas remiasi eiliniiais estetikos principais. Kada vitražas yra restorane, banke ar bažnyčioje, jis turi būti vertinamas iš praktiškosios, kartu ir estetinės pusės. Kūrybinė vitražo vertė pareina nuo dailininko kūrybinio pajėgumo ir jo bendros pažūros į meną. Apvaldymas praktiškų problemų: šviesos, vietovės ir dažnai kientų pageidavimų turi lemiama reikšmės. Neabejotinai, nors neišimtinai, tai gali pakelti vitražą į aukštesnę plotmę, arba gali jį palikti pritaikomo meno lygyje.

Mano paties pirmieji vitražiniai piešiniai buvo atlikti Kauno Taikomosios dailės institute, dail. S. Ušinsko klaseje. Lietuvoje vitražas neturėjo gilių šaknų. Galima būtų tvirtinti, kad susidomėjimas vitražais prasidėjo su dail. Ušinsko grįžimu iš Paryžiaus. Lietuvoje dabar matomi vitražai išaugo dail. Ušinsko ir jo mokinių pastangomis. Jų darbuose dažnai vyrauja tautosakos motyvai supaprastintose dekoratyviose kompozicijose ir, galimybės leidžiant, stiklas pavirsta abstraktine forma.

Savo kūryboje aš ieškojau paprastumo ir atviro, tiesioginio pasisakymo. Vėliau nutolau nuo viduramžių vitražų principų ir buvau stipriai paveiktas 15–16 šimtmečio vitražo dažymo metodu. Grynas, nespaltintas stiklas pradėjo dominuoti mano darbuose. Spalvos neatsisakiau, bet jos vertę perkėliau kiton plotmėn. Daugiau kaip tris-

dešimt metų laikotarpiu mano darbai vitražų srityje ir mano pažūros keitėsi, plėtėsi, vėl paprastėjo. Vitražuose stengiausi atrasti esminę stiklo, kaip medžiagos, paskirtį ryšium su architektūrine erdve. Rinkdamasis siužetus, atitolau nuo tradicinės interpretacijos, norėdamas išlaikyti siužeto prasmės tyrumą. Vykdydamas religinių vitražų užsakymus, ieškojau estetinio sprendimo piešinyje ir spalvų parinkime. Siužetą laikiau kompozicinio sprendimo priežastimi, bet ne pirmaujančiu objektu.

Savo mokytoju laikau John Gordon Guthrie, skotą, dailininką, gyvenusį ir mirusį New Yorke prieš dvidešimt metų. Stebėdamas jo darbus ir gilindamasis į jo kūrybos principus, supratau, kad vitražas nėra izoliuota meno sritis. Savo kūrybos brandinimui įžvalgų ieškojau literatūroje, muzikoje, teatre, muziejuose, žmonių pasisakymuose ir gamtoje.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

raida. Charakteris psichiškai ir asmeniškai reaguoja į įvykius. Atsiranda kontrastingos impresijos, nepatikimas pasakojimas, vidinės kontradikcijos, arba romanas atrodo nebaigtas.

Ar taip gerai?

Turime suprasti, kad vieno žmogaus pasakojimas yra ribotas ir kartais tampa dviprasmišku, duobėtu. Galvosūkiai ir veiksmas impresionizme neišsprendžiami. Neduodama net gairių, kaip atskirti svarbius nuo nesvarbių įvykių.

Grynas impresionizmas todėl kartais vargina skaitytoją, atrodo nerimtas. Realybė jame veikia charakterį, galvosena. Tai ne gyvenimo aprašymas, bet gyvenimo reprezentacija. Mums žinomos realybės ten nėra, tik reliatyvi fikcija — įvykių vizija.

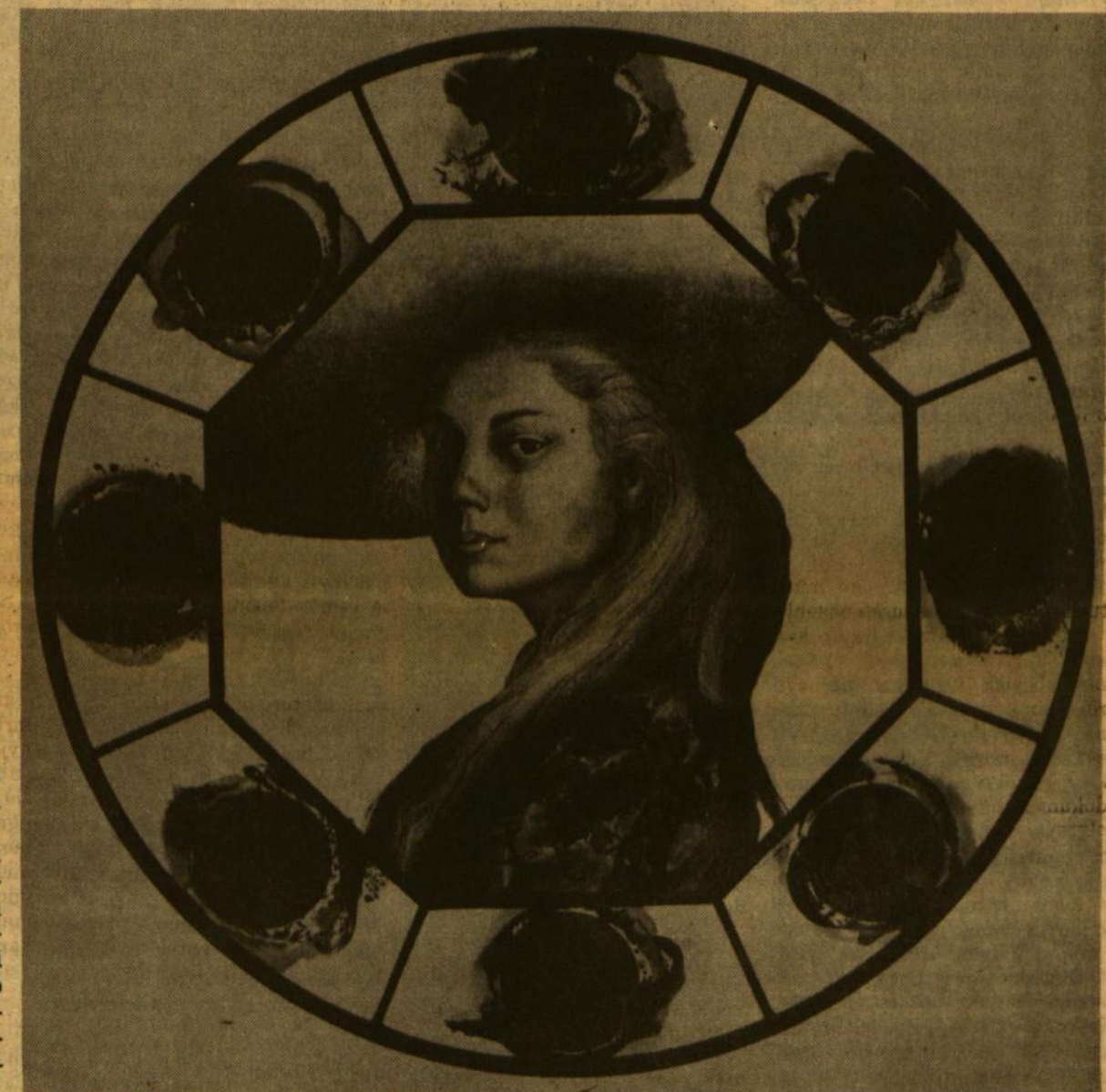
Tačiau ar mes galime tiksliai žinoti kito žmogaus pergyvenimą, ar galime susumuoti ir, iš viso, tiksliai pasakoti apie bet kokį žmogų, klausia impresionistai? Net vartojant mišrų, čia atasakotą stilių metodą, dar ne

vienas to neįstengė.

Realybės tik dalį galima užgriebti. Tai įrodinėjo Miguel de Unamuno: romanuose realus gyvenimas netampa realybe; Pirandello savo dramose: ant scenos realus gyvenimas neišsina realiu. Borges padė, kad menas nepajėgus parodyti gyvenimo realybės, todėl jis su savo fantazija neretai išranda sau „naują valstybę“ ir primeta jai išgalvotus dėsnius. Boell mato tris laiko zonas: dabartį, praeitį, praeities minčių pasaulį, tačiau laikas jam teegzistuoja tik vaizduotėje. N. Sarraute rašo dažnai tik dialogą, kuriame neaišku, kas kalba, o toks Robbe-Grillet aprašinėja dažnai, kaip žmonės ir daktai atrodo paviršiuje, ir iš to jam pakanka sukurti net dramatiškus įvykius.

Iš visų čia aprašytų metodų matyti kokia komplikauta yra realybė. Net visus juos viename veikale pavartojus, realybė liks gal nepilna, ne tokia, kokią mes ją gyvename ir alsuojame. Literatūroje gal yra tik gyvenimo reprezentacija, individualaus žmogaus vienu stilium ir metodu parašyta dalinė gyvenimo vizija?

Petras Melnikas

Albinas Elskus

„Arilda“
Vitražas, diam. 24", 1983

Daiva Markelytė

Laiškas iš Europos

Spalio mėnesio gale Vokietijoje švenčiama Reformacijos šventė. Lapkričio pirma diena — Visų Šventųjų. Vasario 16-tos gimnazijoje — kur aš šiemet mokytojauju — per šias dienas mokiniai turi trumputes rudens atostogas. Su savaitgalio tai išsina keturios laisvos, be pamokų, dienos. Kaip gerai mokiniams! Neblogiau ir mokytojams...

Gimnazijoje dėstau anglų kalbą ir literatūrą. Dirbu ir mergaičių bendrabutyje. Įdomu stebėti mergaites, kas jas domina, kaip jos žiūri į pasaulį. Galvoju, ar ir aš tokia buvau? Greičiausiai. Jų problemos ne taip jau nuo manęs tolimos. Kartais mergaitės įgrįsta. Manau, kad aš ir joms kartais įgrįsti. Man nesmagu, kai turiu priversti mergaites kambarius tvarkyti, kai mano pačios kambarys ne visada taip jau blizga. Nutariau per šį ilgą rudens atostogų savaitgalį kur nors išvažiuoti, kad atsigalvinačiau. Kuo toliau, tuo geriau, — į svetimą šalį. Savaitę prieš tai sapnavusi, kad pasimetus vaikštinėjęs Paryžiaus gatvėse, kad temstant man niekas nepadėjo, nutariau į Paryžių nevažiuoti.

Važiuosiu į Austriją, sau sakiau. Į Salzburgą! Atsiminiau, kaip mamai patiko šis miestas, kuris žiūrint filmą „The Sound of Music“, kuris vyksta Salzburg, mama gyrė Salzburgo grožį. Užsimoviau savo

juoda odinį žaketą, apie kaklą užsirišau skara, kaip dabar Vokietijoje madinga, keletą daiktų įpakavau į kuprinę ir išvažiauvau.

Važiuoti vokiškais traukiniais smagu. Tylūs, nebarška kaip amerikiečių. Šešių valandų kelionė į Salzburgą — vienas malonumas! Sėdžiu patogiai, žiūriu pro langą, galvoju: kokia Europa graži! Pravažiuoju mažus miestelius, kalnus, laukus. Neseniai gavau laišką iš draugo, kuris rašė, kad kiekvieną rudenį jį apima didelis liūdesys. Man — atvirkščiai. Jaučiu tam tikrą ramumą. Rudenį gamta keičiasi. Oras atšąla, lapai krenta nuo medžių. Tų lapų vis kitokios spalvos. Tas oras gailinant. Jaučiu, kad pasaulyje yra tvarka. Gyvenimas rieda ciklais — po vasaros ruduo, po rudens žiema — medžiai nuogi, ir vėl pavasaris — žemė atbunda. Rudenį ir pavasarį žmogus geriausiai ir mato šį pasikeitimą.

Traukinys sustojo Muenchene. Ilipo į traukinį ir prie manęs atsisėdo jaunas tamsiaplaukis vyras. — Galima? — pasitikrino jis. — Žinoma, — atsakiau. Jis pradėjo mane kalbinti vokiškai. Bet tuoj pat suprato, kad aš ne iš Vokietijos, ir pradėjo angliškai kalbėti. Jo anglų kalba buvo puiki, beveik be akcento. „Jūs vėl Vokietijoje taip gerai angliškai kalbate. Gėdą

darot amerikiečiams! Mes tik tą vieną anglų kalbą ir varome“. — Jis nusišypėjo — su manim sutiko. Kalbėjom apie Ameriką ir Vokietiją. Jis nebuvo buvęs Amerikoje, bet planavo kitiems metais su žmona ir vaiku į San Francisco nukeliauti atostogoms. Mes pradėjome įdomų pokalbį apie politiką. Kalbėjome apie Ameriką ir Vokietiją, ir Rusiją, apie atomines raketas, apie imperializmą. Esu jau keletą kartų su vokiečiais šiais klausimais susikirtusi, bet kalbant su Mykolu (sužinojau, kad toks jo vardas) pradėjau galvoti. Jis nerėkė, nepeikė amerikiečių, o švelniu balsu dėstė:

— Suprask mus. Kaip tu jaustumais, jeigu ant tavo gimtosios žemės kitas kraštas statytų raketas. Mes kiekvieną dieną gyvenam su mintimi, kad mus gali sunaikinti tos bombos. Jūs Amerikoje nuo tos minties atitolę. Pas jus tai nerealu.

Kelionės gale jis manęs paklausė, kur aš nakvosianti.

— Viešbutyje, — atsakiau.

— Palauk, — jis bėgo skambinti žmonai. Grįžęs jis prašė manęs pasilikti pas juos nakvynei. Jo žmona Ariadne pasitiko mus stoty. Kokia aš buvau laiminga! Tą naktį Ariadne iškepė „pizzą“, išgėrėm butelį skanaus raudono vyno ir dar valandėlę pasikalbėjome. Kitą rytą pavalgėm europietiškus pusryčius: bulkutes su sūriu ir uogiene, išgėrėm kavos, po to su dviračiais važinėjom po Salzburgą. Mano naujieji draugai aiškino, ką aš turėčiau pamatyti. Kadangi jie tai dieną turėjo kitokius planus, tai aš su jais šiltai atsisveikinau, dėkodama, kad tokius gerus žmones sutikau.

Salzburgas — pasakiškas miestas. Fone Alpės. Upė skiria vieną miesto dalį nuo kitos. Išvaikštinėjau senamiestio gatves, žavėjauosi įdomiomis krautuvėmis, kavinėmis. Salzburgas — Mozarto gimimo vieta. Aplankiau namą, dabar muziejų, kuriame Mozartas gimė. Stovėjo Mozarto senas fortepijonas, ant sienos kabėjo aliejinis paveikslas, kur septynmetis Wolfgangas sėdi prie fortepijono, apmąstęs kaip mažas karaliukas. Mačiau laišką, kur suaugęs Mozartas liūdėjo dėl savo mylimos mamos mirties. Salzburgas labai didžiujosi Mozartu. Salzburgo saldainių krautuvėse išdėstyti „Mozartkugeln“ — be galo skanūs marcipano ir šokolado saldainiai, įvynioti į gražius auksinius popieriukus, ant kurių atspausdintas Mozarto profilis. Šitie saldainiai išgarsėję visoje Austrijoje ir Vokietijoje. Jų galima pirkti kiekvieno saldainių krautuvėje ir didesnėse parduotuvėse.

Salzburge būtina pamatyti seną pilį, nuo kurios gali stebėti visą miestą. Nuvažiauvau į tą pilį su „cable-car“. Žavėjauosi vaizdu, kai prie manęs priėjo jaunas, už mane gerokai žemesnis vyras. Šalia jo jaučiausi kaip amazonė. Jis buvo keistai apsirėngęs — žalias, plačios, kaip klouno, kelnės, ilgas juodas paltas, čebatai, ružava skara. Jo blondiniai plaukai buvo trumpai nukirpti. Ausyje žibėjo auksinis auskaras. Jis atrodė kaip koks išvargęs nykštukas.

Jis pradėjo su manim kalbėti angliškai. Buvau truputį nusivylus. Kaip jis žinojo, kad aš moku angliškai? Aš maniau, kad atrodžiau kaip tikra vokiekaitė. Apžiūrėdami pilį, mes pasikalbėjome. Sužinojau,

kad jis iš Philadelphijos, kad jo tėvai turtininkai, kad jis muzikantas, kad jo vardas David Ashley Rowan III. Man aiškino, kad iškeliavęs į Europą, kad pinigai išsibaigė, kad šiandien grįžtas pas seserį Paryžiu.

— Per dvi savaites išleidau tūkstantį dolerių. Gali įsivaizduoti? — jis sakė.

Lauke buvo šalta. Nutarėm nueiti į kavinę sušilti. Nuėjom į vieną, kuri vadinosi „Mozart cafe“. Valgėm „Mozart-torte“, gerėm kavą, kalbėjome apie gyvenimą. David man aiškino, kad, prieš atvykdamas į Europą, nusilaužė ranką. Biliuje, per daug išgėręs degtinės, davė ranką per langą. Taip keletą mėnesių negalėjo naudoti tos rankos.

— Aš tikiuosi save Europoje surasti, — man aiškino. — Noriu pakeisti savo gyvenimą.

Pasižiūrėjau į jo veidą. Akys vyresnio amžiaus žmogaus, nors jis už mane galėjo būti tik keletą metų vyresnis. Tuo momentu man jo labai pagailo. Galvojau, teisybė, kad turtas neatneša žmogui laimės. Atsisveikindama palinkėjau jam sėkmės save surasti.

Antrą naktį pernakvojau Muenchene pas vieną lietuvaite. Ji mane šiltai priėmė. Valgėm jos keptą pyragą, gerėm vyną, kalbėjom įdomiom temom, apie vyrus ir moteris, apie moterų teises. Kitą rytą apsipirkinėjęs Muenchene, kur yra tikrai gražių krautuvų. Po pietų išvažiauvau namo, į gimnaziją, patenkinta kelione, truputį išvargusi. Traukinyje galvojau, koks įdomus yra gyvenimas, kaip smagu keliauti vienai!

Šventieji ir mūsų laikai

VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS

(Pabaiga)

Šventųjų natūralumo klausimas

Kaip šventieji santykiuoja su natūralia žemiška ar kultūrine tikrove, nėra tuščias klausimas. Jis yra svarbus dėl to, kad šventų asmenyje veikia tokia Dievo malonė, kurios negalima vadinti natūralia. Ji nėra natūrali ta prasme, kad ji nėra kilusi iš nuosavios žmogiškos dvasios. Ji yra kažkas kito, ir tai būtent dieviško. Jeigu manytume, kad nėra jokio skirtumo tarp žmogaus prigimties ir asmeninės Dievo dovanos, tai tas griautų visą krikščionišką pasaulėžiūrą. Galų gale tai reikštų, kad Dievas nėra nieko daugiau, negu jo sukurtas pasaulis. Tai filosofinėje terminijoje yra vadinama panteizmu, arba pasaulio sudievinimu. Taigi šventojo veikloje mes turime pripažinti ir kažką kito, negu pasaulio dėsningumas ir negu žmogaus prigimtį. Tai pripažinimas, atsiveria mums galimybė teisingiau įvertinti įvairias šventųjų keistenybes arba grubius jų nesiderinimus su kurio laiko kultūrinėmis ar visuomeninėmis nuotaikomis. Į juos nebūtinai turime žiūrėti kaip į šventojo psichologinius trūkumus. Tų trūkumų taipgi gali būti ir jų ne retai pasitaiko šventuosiuose, tačiau, šalia to, mes turime susitaikyti su mintimi, kad nesame vispusiškai pajėgūs pagal savo kultūrinius standartus išmatuoti tai, kas darosi šventojo asmenyje.

Tai pastebėjus, grįžkime prie rašytojos O'Connor personažo Hazel Motes, kuris stengdamasis organizuoti Bažnyčią be Kristaus ir ilgainiui pasijutęs esąs kelyje be tikalo, išsipleikino sau akis. Tai padaręs ir tuo būdu atsispaus nuo matomo pasaulio, jis pasijuto kažkaip toliau matęs. Šia mas atstumiama klastybeny autorė berods norėjo pasakyti, kad šventumas yra kažkas daugiau negu mūsų turimas ar galimas turėti pasaulėvaizdis. Savo laiškuose ji rašo, kad apie Dievo malonės veikimą žmonėse beveik negalima parašyti romano ar apysakos, kaip įtikinamojo kūrinio (144 psl.). Taip pat sakrimentinės malonės, sakykim, krikšto, pasak jos, negalima dokumentuoti (171 psl.). Hazel elgesys, žinoma, joki būdu nėra sektinas. Tai yra tik greičiau labai gramatiškas pavaizdavimas transcendentinės realybės veikimo šventojo asmenyje. Šia proga galima pastebėti, kad O'Connor savo kūryboje nesistengė būti švelni ar subtilumų ieškotoja. Dėl to jos įvaizdžiai, tiek gamtiniai, tiek antgamtiniai, yra ne retai labai grubūs.

Pastebėjus O'Connor išryškintą iki aukščiausio laipnio šventumo ir natūralumo skirtumą, susitinkame su pagrindinės reikšmės klausimu: ar šventumas yra pagedautina Dievo dovana žmogui? Brechtas savo dramoje, kaip matėme, šį klausimą iškelia ir atsaiko jį neigiamai. Dievo malonė jam yra abejotinos vertės dvasingumas (tabako pramonė), kuri pasiekia per didelį visuomeninių matavimų. Savo visuomeninio ir ekonominio išplitimo dėka ji sudaro progą žmonių blogybei taip pat pasiekti labai didelių matavimų. Blogybė išaugi iki tokio laipnio, kad pasidaro aliarmojuanti. Iš to išplaukia išvada, kad klausimo sprendimas yra įmanomas, tik dievams atsiimant savo dovaną.

Kaip atsakyti į šį priekaištą antgamtiškumui? Berods ir negalima būtų jį atsakyti, jei žmogus būtų suprantamas tik toks, kokį mes jį matome pozityvistškai apčiuopiamose apraishose. Tačiau mastytojai, kurio žmogaus samprata neišsitenka vien ekonominėse, kultūrinėse ir kūrybinėse apraishose, atsakymas yra galimas. Žmogus yra atviras priimti į save dvasines vertybes. Jis yra galimas dėl to, kad Dievo malonė žmogaus autonomiškumo nepažeidžia. Jis Dievo malonės gali net neįprasti. Žmogus savo apraishose pasilieka tas pat, tiek priimdamas Dievo malonę, tiek jos neįprindamas. Šventumas nei žmogaus apsisprendimo, nei jo savaimingos struktūros, nei jo polėkio negriauna. Ir O'Connor keistuoliai, ištiktas tiesos, kad jis savo veiklos kelio

nežino — tai ir yra jam suteiktos Dievo malonės turinys — neprarado nei savo keistumo, nei savo nusistatymo savarankiškai veikti toliau savitu būdu ir tokiu būdu save labiau išryškinti. O'Connor personažas yra kraštutinė apraishka. Šventųjų tarpe tokių grubių pavyzdžių yra reta, ir jie vargiai susilaukia Bažnyčios pripažinimo.

Šventųjų skirtingumas nuo pasaulio yra kultūrinė apraishka krikščioniško tikėjimo tiesos, kad egzistencialiai mes tebesame nupuolusios žmonijos būklėje. Kaltės apraishkų yra apstu įvairiose kultūrose. Kaltė, nors ne visada yra vadovaujanti jėga, bet visada yra reali grėsmė, arba kaip mes įpratę sakyti, pagunda. Net Kristus nuo gundymo nebuvo laisvas. Nebus krikščioniška laikysena visados jaustis kaltu, kaip be reikalo skundėsi filosofas Max Scheler, tačiau bus krikščioniška laikysena turėti samonę, kad galii pasielgti blogai, galii būti sukludytas.

Šventųjų tarpe mes sutinkame įvairiais laikais skirtingo santykiavimo su pasauliu. Vieni šventieji yra labai jautrūs pasaulio blogybėms ir kartais blogybių reikšmę net pertempia. Kiti šventieji, priešingai, yra labiau teigiamame santykiyje su pasauliu. Šių dviejų skirtingų santykių su pasauliu atstovus mes galime geriausiai pastebėti dviejose klasikinėse pamaldumo knygoose: Tomo Kempičio Kristaus sekime ir šv. Pranciškaus Salezo Filotejoje. Jeigu Kristaus sekime pamaldaus žmogaus konfliktas su pasauliu yra labai išryškintas, tai Filoteja yra būdinga labai darniu santykiu su savo laiko kultūrinėmis ir humanistinėmis nuotaikomis. Tačiau keistas dalykas, kad Pranciškaus Salezo šventumo samprata per praėjusius kelis šimtus metų nėra susilaukusi kultūriškai nusiteikusios visuomenės platesnio susidomėjimo. Nėra kokio pamaldaus sąjūdžio, remiantis Pranciškaus Salezo kultūrinio optimizmo. Tiesa, Saleziečių vienuolija yra kilusi iš šios dvasios; tačiau šv. Jonas Bosko yra suteikęs jai ir savitą charakterį. Istorinis faktas, kad Pranciškaus Salezo dvasingumas nėra tikinčiųjų tarpe sulaukęs populiarumo, berods savo ruožtu yra liudijimas, kad šventumo santykis su pasauliu praktiškai nėra lengvas uždavinys.

Heroizmo klausimas

Kalbant apie teigiamą šventumo santykį su pasauliu, negalima praeiti pro šalį heroizmo ar didvyriškumo. Gali kilti klausimas, ar heroizmas nėra įvykdymas tokio šventojo idealo, kurį turėjo Pranciškaus Salezas? Heroizmo klausimas šiandien yra aktualiausias negu šventumo. Pagaliau ir autentiško šventumo srityje neapsieinama be susitikimo su heroizmo klausimu. Taip neseniai priimtas šv. Sosto dekretas apie arkiv. Jurgio Matulaitičio dorybių herojinę pobūdį yra vertas mūsų keleriopio dėmesio. Dorinis heroizmas yra laikomas įvadu į beatifikaciją ir kanonizaciją.

Taigi, šventumas yra taip pat tam tikras heroizmas. Tačiau, kaip teisingai pastebi Amerikos pragmatizmo kūrėjas William James, tai yra kitoks heroizmas. Atletinį, militarinį, individualistinį ir nacionalistinį heroizmą jis laiko šių laikų religija (The Varieties of Religious Experience, Modern Library ed., N. Y., 1936 m., 357 psl.). Prieš šį heroizmą jis stato vienuolišką neturto heroizmą (ten pat 359 psl.).

Militarinį heroizmą W. James laiko persunktu paniekos žmogui (358 psl.). Tačiau vargiai ar su tuo mes galėtume sutikti. Karys visame pasaulyje yra gerbiamas ne dėl to, kad jis eina žudyti kitus žmones (nors ir tai jis daro), bet dėl to, kad jis stato savo gyvybę pavojui už kurią nors politinę vertybę. Grįžtant prie Hitlerio ar Lenino, galima pasakyti, kad ir jie savo sąjūdžių pradžioje nenorėjo ką nors iš esmės blogo padaryti žmonijai. Tačiau, neturėdami teisingos Dievo ir žmogaus sampratos, jie savo veikloje iškrypo į blogybę. Taip štai Hitleriui žmogaus samprata susivėdė tik į vieną rasę ar tautą. To išdava buvo kitos tautos ir rasės nežmoniškas nai-

Dariaus Lapinsko-Kazio Bradano kazimierinės operos rūbų eskizai: karalius, karalienė ir karaliaus Kazimieras. Dail. Ada Korsakaitė-Sutkuvienė.

kinimas. Lenino žmogaus sąvoka susiaurėjo ne rasės ar tautos kryptimi. Tačiau ji susiaurėjo iš esmės. Žmogus jam pasidarė tik tam tikra dvasinė atauga iš medžiagos, kuri yra naudinga atlikti kai kuriems darbams ar uždaviniais, o po to vėl grįžta medžiagos tėkmėn. Tokiai galvosena veikiant, vyksta žmonių teisių naikinimas Sovietų Sąjungoje. Ir dėl to, nepaisant šių dviejų herojų didelio entuziazmo pagelbėti žmonėms, jų žmogaus sampratos klaidos padarė juos kone diaboliskomis apraishkomis. Taip blogybės įvyksta žmonių gyvenime ir mažesniame mastabe.

Dėl to, ką mes pasakėme apie atsargumą, sekant šventuosius, daug stipriau reikia persergeti žmones nuo įvairių, pirmu žvilgsniu viliojančių sugestių, kurias sužadina įvairūs herojai. Kokį vaidmenį heroizmas vaidina šventume? Iš beatifikacijų bylų eigos matome, kad jis čia vaidina vaidmenį. Visų pirma reikia pasakyti, kad šventasis turi turėti iš esmės teisingą Dievo ir žmogaus sampratą. Tai jį saugoja nuo pačių pavojingųjų iškrypimų. Šalia to pagrindinis jo veiklos variklis turi būti ne savęs išryškimas, bet artimo meilė. Vysk. Charu, belgas, kalbėdamas Antrajame Vatikano susirinkime 1965 m. spalio 15 d. yra pasakęs, kad „ontologinė šventumo būklė yra artimo meilė“ (Diary 139, III).

Asmeninis braviariškumas Bažnyčios įstaigų nėra primamas kaip šventumo bruožas. Asmenys, kurie patys pasisūlė, kad būtų persekiojami ar žudomi dėl tikėjimo, paprastai yra išjungiami iš beatifikacijos procesų (Pgl. Burrell, 164 psl.). Šventojo didvyriškumas skiriasi nuo kitokio didvyriškumo tuo, kad šventasis įvairias sunkenybes pakelia dėl kitų žmonių. Šventojo heroizmą geriau aptaria žodis drąsa. Ir tai ne užpuolėlio drąsa, bet drąsa, sugėbanti atlaikyti užpuolimą, arba kokią sunkenybę. Nuagėlėjimas baimės todėl yra tikras šventojo heroizmo bruožas. Šventojo heroizmas todėl neturi labai į akis krintančio bruožo. Net priešingai. Kartais šis heroizmas turi net baimės bruožą,

bet tokios baimės, kuri yra pakeliama ir kuri grasinimo dėlei nenusigriežia nuo tiesos.

Šventojo heroizmas nėra būdingas dideliais pasiekimais. Kartais jis turi net silpnybės bruožą. Šiuo atžvilgiu verta dėmesio yra moderni šventoji Kūdikielio Jėzaus Teresėlė. Ji pasižymėjo nedideliu doriniu pajėgumu, suprantantį tai populiaria prasme. Ji vienuolyne užmigdavo per bendrus mąstymus, tuo papiktindama savo kolegas. Savo dorinio pajėgumo trūkumą ji žinojo, tačiau iš to nedarė sau dorinio priekaišto. Ji tai priėmė kaip progą būti kukliai vertinamai savo draugų tarpe. Tačiau tai nereiškė, kad dorinį pajėgumą ji būtų mažai vertinusi. Ji tikėjo, kad jos dorinis pajėgumas bus paties Dievo papildomas. Populiarus yra jos pasisakymas apie tai. Ji sakydavo, kad, jeigu aš neįstengiu kopti aukštyn dorybių laiptais, aš sėdū į Dievo malonės elevatorį, kuris išsųk mane pakelia į reikiamą aukštį.

Šis Teresėlės pavyzdys sudaro progą geriau įvertinti tuos žmones, kurie vienu ar kitu atžvilgiu nėra pranasūs ar turi kokių psichologinių trūkumų. Panašią mintį turi ir A. Liulevičienė savo straipsnyje „Ar įmanomas radikalumas katalikybėje“. Ji teisingai klausia, „ar tokie darbai, kurie tėra ilgas, ištęstas procesas, kuriuose nėra kas ryškiai parodyti, nes jie niekada nepasiekia užbaigimo stadijos, jau nėra tikėjimo liudijimas? Tokie būtų tėvo ir motinos darbas, mokytojų, menininkų, ypač nesėkmingųjų, ir iš tikrųjų bet kokių intelektualų“ (Metmenys, 43 n. 1982 m., 75 psl.). Trūkumai, kilę iš prigimties, nėra kliūtis žmogui naudotis Dievo malone. Ir ta malonė gali būti labai aukšto laipnio; aukštesnė už pasiekusio malonę.

Įvairūs didvyriai praėjusiame šimtmečiuose yra turėję milžiniško pasiekimo visuomenėse. Tačiau tai nereiškia, kad jie atstovavo pačiai didžiajai malonei žmonių. Dėl to vertas dėmesio E. Bentley, patardamas apsižiūrėti, kad didvyriai savo sugestijomis nenuvestų visuomenių klaidingais keliais.

Visuomeninė šventųjų nauda

Dabar pereikime prie klausimo, kuris yra pats populiariausias, kokia yra visuomeninė šventųjų nauda. Atsakymas į tai yra labai aiškus pozityvistškai nusiteikusiems žmonėms. Net toks pragmatiškas autorius, kaip William James pripažįsta didelę šventųjų naudą visuomeni. 1901 - 1902 metais jis skaitė Edinburge paskaitų ciklą apie religinę patirtį, kuriose net tris paskaitas paskyrė aptarti šventumo reikšmei. Jis pradžioje perspėja, kad šventųjų nelaikytume neklaidingais (362 psl.). Tačiau, „jeigu esame reikalingi pagalbos, šventųjų pagalba galime pasiklausti labiau, negu kurių kitų asmenų“ (361 psl.).

Pagrindinė nauda, kurią mums teikia šventieji, yra mūsų dorinimas. „Mes negalime pasilikti tokie žemi, kokie paprastai esame, jei jie (šventieji) yra praėję pro mus“ (350 psl.). Šventųjų meilės vaidmuo visuomeninei pažangai yra gyvybiškas ir esminis (350 psl.). „Turime pripažinti, kad žmogiška meilė, kurią mes sutinkame kai kuriuose šventuosiuose, yra tikrai kūrybinga visuomeninė jėga, realiai siekianti tam tikrą dorybės laipnį“ (349 p.).

Nėra tikra, ar W. James čia kalba apie šventuosius, sutinkamus kasdieniniame mūsų gyvenime, ar jau iš šio pasaulio atsikyrusius, nes neaišku, ar jis tiki į pomirtinį gyvenimą. Taip pat jo Dievo samprata yra tokia, kad jos negalima laikyti nei krikščioniška, nei iš viso monoteistinė. W. James yra išorinių apraishkų filosofas ir šita prasme reikia sutikti ir jo pastabas apie šventuosius, būtent — kaip apie šio gyvenimo apraishkas. Nors į vienuolijas jis žiūri kaip į per daug ambicingas institucijas (328 psl.), tačiau neturto dorybė jis labai vertina. Jis net siūlo valstyboms karinę tarnybą ir karines pratybas iškeisti į neturto dorybės tarnybą ir pratybas. Tokiu būdu išsiauklėjusios visuomenės bus geresnė apsauga negu kariuomenė (359 psl.). Ši W. James mintis kviečia į ataką svars-tymą apie auklėjimą žmogaus, kuris būtų laisvas nuo vergavimo turtui, tačiau mokėtų jį valdyti.

Anatolijus Kairys

Karalaičio malda

Aš gyvenau labai toli nuo Vilniaus,
Zerėjau šilkuose ir spindesy —
Karaliaus sostas buvo laimės pilnas,
Bet mano siela skendo liūdesy.

O Lietuva, šventa tėvų šalele,
Tavų miškų žalumo aš ilgiuos —
Grąžink mane į savo žemės kelią,
Leisk ten žaliuoti lapuos ir žieduos.

Garbė valdovo, karvedžio, poeto,
Karališka didybė ir galia...
Ar tai nėra tuštybės neregėtos,
Kuriomis džiaugtis sielai nevalia?

Nėsu tau, Viešpatie, lelijos žiedą —
Tegu Marijos giesmę Vilnius gieda.

Toks yra fenomenologinis žvilgnis į šventuosius, nes W. James yra šios filosofinės krypties atstovas. Jo iškelti šventumo vertinimai turi prasmės. Tačiau tikinčiam krikščioniui, ypač katalikui, kyla atskirų klausimų, būtent: ar reikia melstis šventiesiems, kaip yra su jų garbinimu, kaip yra su jų stebuklais?

Kalbant apie santykius su šventaisiais, verta pradėti nuo pagrindinio šio santykio formulavimo, kuris yra išreikštas Apaštalių tikėjimo išpažinime: „tikūi šventųjų bendravimą“. Ką reiškia šis bendravimas su šventaisiais? Jis yra daugiau, negu bendravimas vien su mirusiais šventaisiais. Mes turime išmokyti bendrauti ir su tais šventaisiais, kurie dar yra mūsų tarpe, kad nesu-silauktume skaudaus Jėzaus priekaišto fariziejams, sakancio, kad jie sugeba garbinti tik mirusius šventuosius, kuriuos jų tėvai nužudė (Mato 23, 29).

Žodis šventasis pirmųjų krikščionių sampratoje reiškė maždaug tą patį, ką šiandien reiškia krikščionis. Dėl to bendravimas su šventaisiais reiškia visų pirma bendravimą su krikščionimis, kurie dar yra šioje žemėje ir reikiama kaip tikintieji. Kadangi Apaštalių išpažinimas yra iš pačių pirmųjų krikščionių laikų, tai tokią prasmę ten turi turėti ir šventųjų bendravimas. Tai reiškia, kad šventųjų bendravimas prasideda žemėje ir nenutrūksta net jiems mirus.

Kartais šventieji katalikų yra suprantami taip, lyg jie yra būtini tarpininkai tarp besimeldžiančio žmogaus ir Dievo. Manoma, kad maldininkas yra reikalingas tarpininko tokia prasme, lyg Dievas tiesioginė malda būtų žmogui neprieinamas. Iš tikrųjų šitokia būtino tarpininkavimo prasme šventieji nėra suvoktini. Kiekvienas krikščionis ir nusidėjėlis turi tiesioginį betarpišką priėjimą prie Dievo, ypač per Kristų. Ir šia savo privilegija besimeldžiantis žmogus neturi varžytis naudotis. Tai nereiškia, žinoma, kad šventasis negalėtų mūsų maldas pastiprinti, einant tuo Kristaus išreikštu principu, kad kur du ar trys ko prašys kartu, bus greičiau išklausiomi. Dėl to į šventuosius nereiktų žiūrėti kaip į neišvengiamus tarpininkus prieiti prie Dievo, bet greičiau, kaip į bendrus maldos ar garbinimo dalyvius.

Panašiai mūsų santykį su šventaisiais supranta ir nauja mišių liturgija. Apie mūsų dalyvavimą mišiose ten sakoma: „Tepadarų jį mus amžinąja atnaša, kad tap-tume dangaus paveldėtojai drauge su išrinktaisiais... su visais šventaisiais, kurių užtarimas, tikime, visuomet mums teikia pagalbą“ (III eucharistinė malda).

Kai šiuos dalykus esame pastebėję, tenka dar sustoti prie šventųjų garbinimo klausimo. Nuo seno Bažnyčia yra išryškiniusi, kad šventiesiems nedera toks garbinimo pobūdis, kuriuo yra garbinamas Dievas. Tačiau praktiškai katalikiškose visuomenėse tas skirtumas dažnai išnyksta. Šventieji yra garbinami panašiai kaip Dievas.

Šventieji, žinoma, yra garbintini. Apie juos apaštalas Jonas savo Apreiškimo knygoje sako, kad jie kitų žmonių tarpe spindės ir žėrės, kaip žarijos degančiuose stagaruose. Tačiau šia proga gali

kilti klausimas, kas yra tie „jie“, apie kuriuos kalba apaštalas Jonas. Čia, būtent, mes susiduriame su klausimu, koks yra skirtumas tarp išganytųjų, arba į palaimingą, amžiną gyvenimą perėjusių asmenų ir tarp formalių Bažnyčios paskelbtų šventųjų. Ir tektų atsakyti, kad tarp jų yra tik laipsnio skirtumas, o ne rūšies skirtumas. Tiek vieni, tiek kiti yra tos pačios Dievo malonės persunkti asmenys. Skirtumas tarp didelio šventojo ir paprasto vargingo tikinčiojo, žinoma, gali būti labai ryškus, tačiau jie abu yra tos pačios kategorijos. Tą pažiūrą Bažnyčia patvirtina savo visų šventė, kurioje yra garbinami ir nekanonizuoti šventieji.

Galima net galvoti, kad danguje bus bažnyčios nepaskelbtų šventųjų, kurie ten labiau žėrės negu paskelbtieji. Tačiau, antra vertus, nereiktų mažai vertinti Bažnyčios sprendimo apie šventuosius. Bažnyčios šventųjų skelbimas, arba kanonizavimas, teologų yra laikomas neklaidingu Bažnyčios žodžiu ir dėl to galioja kaip patikima gairė bendravimui su šiais asmenimis. Tas tikrumas galioja tik vad. kanonizuotiems šventiesiems. Tuo tarpu paskelbtas kieno nors palaimintuoto dar nėra laikomas neklaidingu Bažnyčios žodžiu, arba kaip sakoma „Ex cathedra“. Jis yra tik patkeliai į paskelbtą šventuotą. Taigi, melstis į Bažnyčios paskelbtus šventuosius yra saugu.

Tačiau, kaip anksčiau sakytą, santykis su šventaisiais turėtų nevesti į jų sudievinimą ta prasme, kad jie būtų laikomi kaip būtini išganyto tarpininkai. Nors jie gali būti naudojami kaip užtarėjai įvairioms mūsų reikaluose. Ir čia yra naudingas vienas W. James perspėjimas. Nereikia iš šventųjų padaryti vien žemiškų reikalų rūpintojų. Taip pvz. šv. Antanas yra padarytas profesionaliu prarastų daiktų radėju. W. James teisingai pastebi, kad šventieji savo gyvenime kaip tik pasižymi didėle nepriklausomybe nuo turto, nuo laimingų situacijų vaikymosi ir nuo valdžios malonės ieškojimo. Dėl to juos jungti savo maldomis vien į mūsų žemiškus reikalus, nebūtų pilnas šventųjų supratimas. Tačiau, antra vertus, nebūtų teisinga juos iš šios srities reikalų visiškai išjungti. Jie juk yra žmonės ir žino žemėje egzistuojančio žmogaus reikalų realumą ir nebus svetimi jam pagalbėti. Tačiau jų pagalba yra labiau vertintina religinėje ir dorinėje srityse.

Atėkirk klausimą sudaro šventųjų stebuklingumas. Nėra abejonės, kad Bažnyčia tiki į šventųjų galią pasireikšti po mirties šiame gyvenime natūralaus priežastingumo neišaiškinamą būdu. Tačiau stebuklingumo analizavimas ir net jo aprašymas, yra dar sunkiau įmanomas, negu Dievo malonės reikšmės žmogui. Nėra įmanoma šių pasireikšimų suimti į kokius metodinius rėmus jau vien dėl to, kad tai yra antgamtinė apraishka. Išskirti, žinoma, reikia tuos stebuklus, kada galima konstatuoti, kad natūraliomis priežastimis įvykusio fakto išaiškinti neįmanoma.

Yra įmanoma stebuklingą šventojo pagalbą išgyventi bet kuriam žmogui ar kuriai visuomenei ir jį bandyti aptarti priimtiniomis kultūrinėmis ar literatūrinėmis (Nukelta į 4 psl.)

Dariaus Lapinsko-Kazio Bradano kazimierinės operos „Dux Magnus“ dekoracijų eskizai: Gardino pilies interjero detalė šv. Kazimiero mirties scenai. Dail. Ada Korsakaitė-Sutkuvienė.

Hamleto - Gertrūdos - Ofelijos trikampis

Siame dienrašty dar beveik nieko nerašyta apie Kanados Londono The Grand Theatre Company. Tai teatras pačiame miesto centre, Richmond gatvėje. Pastatytas ir pradėjęs veikti prieš daugiau kaip šimtą metų, kelis kartus perstatytas ir remontuotas, prieš penkerius metus išdindintas, su modernintais. Turi dvi scenas: Didžiąją ir McManus. Pirmoji — visokiems žiūrovams, antroji — „visokio amžiaus jaunuoliams“. Nuo 1983 - 84 sezono pradžios viešpatuoja genialus (neperdedu; kas netikėt — paklauskite Ingridą Bleklytę) meno vadovas Robin Phillips. Sezonas prasidėjo 1983 m. rugsėjo 20, baigsis 1984 gegužės 5 d. Didžiojo scenoje statomi devyni veikalai. Pereitą rudeni matiau du, o š.m. vasario 23 patekau į trečiojo premjerą. Tai režisieriaus John Neville pastatytas Sekspyro „Hamletas“.

Spektaklio pradžia maždaug tokia pat, kaip du kartus matyta Stratforde. Danijos karaliaus Klaudijaus pilis. Naktis. Rūkas. Sargybiniai. Varno krankimas. Laikrodžio dūžiai. Nužudytojo Hamleto tuobos dvasia... Tai vis niūrios, čia nuobodžios, čia baugios (kai dvasia ima kalbėti) scenos, iki atsiduriamės pilies menėse, jei na Polonijus, Laertas, Ofelija, karalius Klaudijus, karalienė Gertrūda ir visokie ten rozenkrantžai su guildesternais, paskui būrelis keliaujančių aktorių, visokie dvariskiai.

Brent Carver (Hamletas), toks jaunutis, iš pienburnis Romeo, iš pradžių nelabai ir drąsus, ilgai niei išauga į tikrą siautėjantį baisuolį. Į tokį, koks jokiam „Hamlet“ režisieriui gėdos nedaro. Keliose scenose nuo jo šauksmų net sienos dreba!

Kodėl Hamletas toks atžaras švelniajai Ofelijai (čia ją be jokio prieikaistu, bet ir be stulbinančių staigmenų vaidina Donna Goodhand)? Kodėl jis Ofelijai čia viena kita meilų žodį pasako, čia vėl ima plyštiti, kad jos nemylti, siunčia ją į vienuolyną? Kraipėme galvas Stratforde, niekaip nesuprasdami, kodėl. Paklausk, kad geras, Sekspyr! Bet, va, režisierius John Neville žiūrovą apšvietė, įtikino, ir dabar jau aišku kaip ant delno: ne Ofelijos Hamletui reikia, o Gertrūdos (ją pasigėrėtinai vaidina Martha Henry). Taip, Gertrūdos, motinos.

Kas skaitėt, ar scenoje matėt, atsimenate sceną karalienės miegamajame. Hamletas ateina motinos išburti, išreikti dėl Klaudijaus — dėdės, broliūdzio, dabartinio jos vyro niekšybių, prisikandinti, kad ji nebeitų į jo lovą. Visa atlieka kaip reikia, visa pasako, kaip Sekspyro liepta, apstumdami, prismaugia, net labai išgąsdina. Žiūrovui tarp visų baisybių įtemptai klausant ir stebint, susitinka Hamleto ir Gertrūdos lūpos. Ne motinos ir sūnaus, bet meilužių. Bučyns trunka begalybę. Scena ir salė apmiršta. Nebesubraskia jokia kėdė. Tik kai jiedu išsiskiria, kai kurių žiūrovų galvos susikiša pašnabzdėms...

Bet ar užtenks upės bėgimą?... Jei režisierius ir norėtų kitaip, Gertrūda vėl glėbesčiuojasi su Klaudijum (William Hutt šioje rolėje jaučiasi tokia valdova, kurio negąsdina nei nužudyto brolio priminimai, nei kitoki Hamleto ekscesai). Kartu su Klaudijum siunčia Rosencrantzą (Peter Donaldson) ir Guildensterną (Christopher Britton) Hamletą sutvarkyti. Nesudraudžia Klaudijaus, kai šis su Laertu (Jeff Hyslop, labai entuziastingas, nuoširdus aktorius) planuoja Hamletą ar durklų, ar nuodais pribaižti. Tik veikalo gale, Ofelija palaudojus, už sūnų Gertrūda išgeria apnuodyto vyno taurę. Bet tai — atsitiktinybė. Nieko nebeįpateikt. Nuodai ant durklo smaigalio ir Hamletą paguldė.

Ir čia, kaip Stratforde, beveik be dekoracijų. Tik atnešami — išnešami baldai, tik pakabinamas kilimas Polonijui (Leo Leyden) pasislėpti, kai Gertrūda su Hamletu miegamajam stumdosi (kai bučiavosi, Polonijus jau gulėjo nudurtas). Kostiumai viduramžių, tamsūs, nors Klaudijaus, Gertrūdos, Ofelijos, keliaujančių aktorių — gana puošnūs (dailininko Phillip Silver darbas). Daugelį scenų lydi širdį verianti muzika. Ją parinko — pritaikė Laura Burton. Kai nėra dekoracijų, ypač didelę rolę turi apšvietimas. Michael J. Whitfield jį tvarkė ekspertiskai. Hamletą ir Laertą taip kautis kardais, kad ir publikos nestubintų, ir vis dėlto vienas kitą nudurtų, išmokė tos rūšies choreografas F. Braun McAsh.

Scena iš The Grand Theatre Company „Hamlet“: Brent Carver (Hamletas) ir Donna Goodhand (Ofelija).

Nuotrauka Robert C. Ragsdale

Kai išeina su kuo kalbos apie matytą tą ar kitą spektaklį, ir kai mano pašnekovas sako, kad antrą kartą žiūrėti nuobodu, visuomet paklaustu, ar spektaklis bus to paties režisieriaus. Kito? Atzeriu: jei kitas režisierius, matysi visiškai kitą veikala. Dramaturgas ir aktorai nebe ka reiskia. Režisierius — tai spektaklis. Spektaklis — tai režisierius. Dabar savo užrašuose turiu tris „Hamletus“. Jie visi kitoki, visi savaip įdomūs.

Gal norite, kad papasakočiau apie du pirmuosius?

Alfonas Nakas

P.S. Už poros dienų po Hamleto premjeros Londono, Ontario, ir Detroito didžioji spauda pranešė, kad, nesutikdamas su žiauriai apkarpytu biudžetu ateinančio sezono pastatymams, Robin Phillips iš The Grand Theatre Company meno vadovo pareigų pasitraukė. Šimtams tūkstančių jo gerbėjų tai buvo tartum bombos sprogdymas.

nepilnus šventuosius, t.y. tokius šventuosius, kurių meilė yra dalinė ir kurie susitinka su tokia žemiška tikrove, kurioje kaltė yra nepilnai suvokta. Viskas čia yra suprantama į vien jausminį išgyvenimą. Tai yra romantinis šventumas. Jis neturi nei pilnos tragikos, nei tikro išsilaisvinimo. Šitos šventumo supratimas yra daugiau ar mažiau panteistinės filosofijos įtakoje. Flannery O'Connor savo kūryboje labai rūpinasi išvengti šitokio suprantimo šventumo vaidavimo. Dėl to ji rūpinasi, kad ir velniškas personažas nebūtų nuskriaustas, pagrobiant jo natūralų gerumą, kurio jis turi (Letters, 103 psl.). Bet ir šventasis jos yra vaidinamas su savo idiotystėmis. Tas jos realizmas papiktina tradicinį skaitytoją.

Kriščiūniskai suprastą Dievo malonę neturime suvokti kaip šio gyvenimo atmetimą. O iš kitos pusės, Dievo malonės neturime sutapatinti su laikiniais mūsų gyvenimo reikalais. Ji, nors čia besireiškia, tačiau pati visa čia netelpa. Tai liudija abu mūsų minėti pavyzdžiai: ir šv. Kazimieras, ir garbingasis Matulaitis. Jie reiškėsi savo aplinkoje, jos gerovei, bet kai kuriais atžvilgiais iš jos išsiskyrė.

Dar porą žodžių apie šventųjų sudievinimą. Sen. Testamento pranašai nebūdavo sudievinami. S. Testamento žmogus turėjo labai gerai suformuluotą transcendentinę Dievo sampratą. Kristaus mokslas, žmogų suvokdamas Dievo vaiku ir tam tikra prasme jį sudievinamas, bus sudaręs progą per daug sudievinėti ir šventuosius. Žinoma, negalima neigti kriščiūnisko mokslo apie žmogaus sudievinimą, tačiau turime prisipažinti, kad nežinome, ką iš tikro reiskia būti sudievinu. Tačiau galime būti tikri, kad šventųjų dieviškumas neatstoja paties Dievo. Tai būtų bedievybė.

Linda Marcinkutė Chicagoje

Solistė Linda Marcinkutė — sopranas pirmą sykį dainuos Chicagoje šių metų balandžio mėn. 1 d. Jaunimo centre, Putnamo seserų rėmėjų vakarienes programoje. Linda Marcinkutė gimusi Toronte ir augusi Toronto lietuviškoje aplinkoje. Studijavo Toronto universitete, kur baigė muzikos mokyklą, įsigydamas bakalauro laipsnį pianino, smulko ir balso lavinimo srityje. Dabar balso lavina pas garsų ukrainiečių tenorą Gregory Švedčenko.

Linda Marcinkutė yra dainavusi daugelyje Kanados lietuvių kolonijų. Jau kuris laikas ji vadovauja kartu su muziku V. Verikačiu Prisiškimo parapijos chorui Toronte. Taipgi dėsto balso lavinimą. Jos operinis debiutas buvo „Madame Butterfly“ pastatyme Toronte.

NAUJI LEIDINIAI

• Simas Suziedėlis. ŠVENTAS KAZIMIERAS, 1458 - 1484. Penkių šimtų metų sukaktį minint, Brooklyn, New York: Šv. Kazimiero sukaikčių komitetas, 1983. 64 psl. Didelio formato. Viršelis ir iliustracijos dail. Nijolės Palubinskienės. Leidinį finansavo kun. Simonas Morikūnas, Šv. Kazimiero lietuvių parapijos klebonas, Sioux City, Iowa.

Mūsų istoriko prof. Simo Suziedėlio sukaiktuviams šv. Kazimiero metams paruošta knygelė apie šventąjį, nušviečianti jo kilmę ir jo karališkosios šeimos giminytės ryšius, išskelianti, jo trumpos, bet neilinio gyvenimo esminius bruožus, apibūdinanti jo beatifikacijos bylą 16-to šimtmečio Bažnyčioje ir panagrinėjanti jo poveikį lietuvių tautos gyvenime per 500 metų iki pat mūsų laikų. Visa tai pasakojama ir aiškinama lengva ir sklandžia, tačiau sugestivia kalba. Todėl šis leidinys, gausiai iliustruotas dail. Nijolės Palubinskienės nepretenzingais, bet itin tekstui pritaikytiams ir amerikiečiams — balandžio mėn. 11 d. 7 v.v. Bus rodoma dokumentiniai filmai iš lietuviškos veiklos Amerikoje.

Etninių foto archyvų (antroji dalis) — balandžio mėn. 18 d. 7 v.v. Bus rodoma biografiniai lietuvių menininkų, rašytojų ir politikų bei visuomenininkų filmai, po kurių vyks diskusijos.

Paroda ir paskaitų serija yra dalis „Ethnicity Sparks the Arts“ programos ir yra iš dalies apmokami City Arts II Challenge Grant, kurį remia Chicago Council on Fine Arts, The National Endowment for the Arts ir Chicago Community Trust. Daugiau informaciją galima gauti skambinant Jonei Karužaitė Balzeko muziejaus telefonu 847-2441.

Algimantas Kezys su naujausia savo fotografinių darbų knyga „Chicago/Kezys“.

Solistė Linda Marcinkutė Nuotrauka B. Tarvydo

tais ir raiškiais piešiniais, ypač tinkamas jauniems skaitytojams. Iki šiol lietuvių visuotinė gerbiama, bet ne per gerai pažįstama anų laikų švento jaunuolio gyvenimo istorija, čia perliūdžiama per tolimesnės mūsų tautos istorijos prizmę, tampa patraukli ir iškalbi mūsų laikams. Ypač gražiai parašyti užsklandiniai knygos skyriai: „Vidurdienį Vilniaus katedroje“ ir „Taikos Karalienės užvejoje“ (apie Antakalnio Šv. Petro ir Povilo bažnyčią, kur dabar išsiai šv. Kazimiero palaikai) — čia stebėtina ir ausimastoma šventojo šviesoje prie mūsų tautos šio šimtmečio pergyvenimų. Baigiama žodžiais: „Visi karališkieji puošmens, laikui bėgant, sudula, ir daug didžių darbų, dargi surašytų į žmonių knygas, nedaug kas bėmini. Visada gi lieka patvari ir nenykstanti nuskaidrinta žmogiškoji asmenybė — laiko nesugrauziamas yra šventumas... Šventojo vardas lieka nepajudinamas... Vardas tikro žmogaus, iškelusio amžiną, nenykstantą pradžią laikinoje mūsų butyje. Šventas Kazimieras jį pabrėžė lietuvių tautoje“ (p. 61).

• Birutė Šlaigutė-Nalėnė. KALNŲ GĖLYTĖ. Chicago: JAV LB Švietimo taryba, 1983. Spaudė „Draugo“ spaustuve, 4545 West 63rd Street, Chicago, Ill. 60629. Iliustracijos Dianos Kizlauskienės. 32 psl. Kaina — 2 dol.

Eilėraščių mažiesiems, kuriuose pagrindinis veikėjas Meškiukas. Su juo keliaujama į mišką, pajūrį, kalnus, skraidoma po padangas, susitinkama su nykštuku ir galop grįžtama namo. Knygelė gražiai papildys išeivijos literatūrą vaikams.

• Aidai nr. 1 (1984 sausis-vasaris). Kultūros žurnalas, leidžiamas kas du mėnesiai Tėvų pranciškonų, 361 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207. Redakcija: dr. Leonardas Andriekus, OFM, kun. dr. Kęstutis Trimakas, Vytautas Volertas. Pagalba daili — Viktoras Vizgirda. Administruoja T. Benvenutas Ramanauskas. Metinė prenumerata — 15 dol., atskiras numeris — 2.50 dol. Siame numeryje rašo Petras Daugintis, SJ, apie gaires ateičiai marksizmo ir kapitalizmo sandūros perspektyvoje, Augustinas Rubikas popiežiaus neklaidingumo klausimu, Ilona Gražytė-Maziliauskienė apie moterų personažus dabartiniame lietuviškame romane, Kęstutis K. Girmius apie poslinkius Katalikų Bažnyčios ir valstybės santykiuose Lietuvoje 1982-1983 metais. Vytautas Vaitiekūnas apie tarptautinės politikos raidą 1983 metais. Spausdinami Antano Jasmanto vėliausi eilėraščiai ir Alės Rūtos apybraiža „Dvi draugės“. Platus ir įvairus „iš minties ir gyvenimo skrysių“. Recenzuojamos knygos: Antano Vaičiulio „Ir atsikrėdo volungė“ ir Vlodo Kulboko „Lietuvių religinė poezija“. Numeris iliustruotas Viktoro Vizgirdos, šventinio 80 metų amžiaus sukaktį, tapybos darbų nuotraukomis.

• Akiračiai nr. 1 (1984 sausis). Mėnesinis laikraštis, leidžiamas Viewpoint Press, Inc., 6821 S. Maplewood Ave., Chicago, Ill. 60629. Redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, dr. T. Remeikis, T. Venclova, H. Žemelis. Spaudos grafika — A. Kurauskas. Metinė prenumerata — 8 dol., atskiras numeris — 1 dol.

Numeryje prisimenama praeitis metais atšvęsta Martyno Liuterio 500 metų sukaktis, analizuojama Broniaus Radzevičiaus romanas *Priešaušrio vieskeliai*,

Istorijos rašymo suvaržymai

(Atkelta iš 1 psl.)

partija vis labiau mėgina priversti istorikus rašinėti apie Tarybų valdžią ir komunistų partijos veikimą. Labiau tradicinių lietuvių istorijos problemų tyrimas bus toliau varžomas. Ypač sunku rašyti apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinius ir karinius laimėjimus iki jos padalijimo aštuonioliktojo šimtmečio pabaigoje. Pabrėžti, kad nuo 1971 m. iki 1981 m., išskyrus 1976 m., apie kuriuos neturiu duomenų, šia tema buvo apginta tik viena kandidatinė disertacija.

Nepaisant visų partijos pastangų Lietuvos istoriją paversti kompartijos praeities tyrimu, padėtis nėra tokia siaubinga, kokia ji atrodo, panagrinėjus kandidatinių disertacijų temas, jaunųjų istorikų konferencijas ir darbus, partijos nurodymus istorikams ir kraštotyrininkams. Pirmą, yra nemaža vyresnio amžiaus istorikų, tiriančių nekomunistinę Lietuvos praeitį. Jaunas istorikas gali kandidatinei disertacijai pasirinkti kokią nors partijos apbruojamą temą, o vėliau tyrinėti kitokius klausimus. Pavyzdžiui, Vytautas Merkys pirmuose savo darbuose gvildinęs darbininkų sąjūdį Lietuvoje devyniolikto šimtmečio pabaigoje naujausias dvi savo knygas paskyrė tautos kovai su spaudos draudimu. Antra, pažymėtinas literatūros istorikų ir pastaruoju metu filosofų nemažas indėlis Lietuvos praeities tyrimams. Parašytos monografijos apie daugelį Lietuvos rašytojų, o nagrinėjant jų gyvenimą, aptariamą ir tuometinės visuomenės ir politinės sąlygos. Filosoams skirtas uždavinys sukritikuoti buržuazinių filosofų teorijas, o to negalima padaryti, jų neaptarus. Tad šiuo būdu sužinoma bent, apie ką jie rašė. Pavyzdžiui, negalima užmiršti Plekaičio kapitalinio veikalo apie filosofiją sename „Vilniaus universitete — tai svarbus įnašas Lietuvos kultūros istorijos tyrimams. Trečia, ne visos istorijos mokslų sritys lygiai varžomos. Archeologai turi ypatingą laisvę, kurią puikiai išnaudoja. Yra ir rimtesnių darbų apie Nepricklausomos Lietuvos uzbekio politiką. Ketvirta, reikia prisiminti, kad negalima apie knygą spresti vien tik iš viršelio; tas pats galioja ir disertacijoms. Antai, Reginos Zepkaitės knyga *Diplomatija imperializmo tarnyboje* yra rimtas veikalas apie Lietuvos ir Lenkijos santykius 1919-1939 metais, kuris parodo, kiek Lietuva buvo viena ir be draugų tarp imperialistinių valstybių.

Šis straipsnis yra laisvas vertimas straipsnio „Restraints on the Writing of History in Lithuania“, išspausdinto *Radio Liberty Research*, 1983 m. balandžio mėn. 12 d. numeryje.

kalbamasi su istoriku Vincu Trumpa jo 70 metų amžiaus sukakties proga, apibūdinama Genovaitė Kazokienė, studijos apie M. K. Čiurlionį autorė, vertinamas šeštasis teatro festivalis, paminimi praeities metais mirusieji Ona Lukauskaitė-Poškienė ir Stasys Lozoraitis, pateikiami duomenys apie gyventojų mirtingumą Lietuvoje. Platus apžvalginis skrysių „Išvija spaudos veidrodyje“ su gausiomis ištraukomis iš kitų lietuviškų laikraščių.

• *Lietuvių dienos* nr. 1 (1984 sausis). Mėnesinis iliustruotas žurnalas lietuvių ir anglų kalba, leidžiamas Antano F. Skiriaus. Redaguoja Rūta Skiraitė, Margis Matulionis, Arūnas Barkus. Adresas: Lithuanian Days, 4364 Sunset Blvd., Los Angeles, CA 90029. Prenumerata metams JAV — 20 dol., Kanadoje — 25 dol.